

Czy Ukraina Radziecka była państwem?

Ważnym i rzadko podejmowanym elementem wymagającym wyjaśnienia jest status prawny Ukrainy pod rządami bolszewików. Wiadomo, że był on uregulowany w poszczególnych konstytucjach samej USRR, jak i ZSRR i dlatego ważne jest, aby dokonać ich analizy pod tym właśnie kątem. Ponieważ w poszczególnych ukraińskich konstytucjach były odesłania do odpowiednich przepisów konstytucji ZSRR, studia nad nimi zostaną przeprowadzone w tle charakterystyki konstytucji USRR.

Zagadnienie uznania danego podmiotu za państwo rodzi szereg problemów wynikających czy to ze sprzecznych interesów już istniejących państw, czy to z ułomnego charakteru instytucji organizmu politycznego aspirującego do bycia państwem. Przykład Somalilandu i Sahary Zachodniej w Afryce, Palestyny na Bliskim Wschodzie czy też położonej w Europie Naddniestrzańskiej Republiki Mołdawskiej uznawanej jedynie przez Abchazję i Osetię Południową wskazują na aktualność zagadnienia uznania bądź nie danego państwa na arenie międzynarodowej¹. Warto jednak wskazać, że dylematy te towarzyszyły prawnikom internacjonalistom od dawna, a szczególnie od lat 50. XX w., kiedy to rozpoczął się proces dekolonizacji i powstała cała rzesza podmiotów o nieustalonym statusie prawno-międzynarodowym. Były to przede wszystkim liczne terytoria w Afryce aspirujące do uzyskania statusu państwowego, do których zaliczyć można Biafrę, Kabindę, Kasai Południowe, Katangę, Jubaland, Anjouan, Mohéli, Rodezję, Vendę i pozostałe bantustany, a także wiele wysp na Pacyfiku i Anguillę na Karaibach². Odpowiedź na pytanie o status po-

¹ <http://www.un.org/en/members/index.shtml>.

² http://www.biafraland.com/Start_here_header.htm; http://encyclopedia.jrank.org/JUN_KHA/KABINDA.html; <http://www.imperial-collection.net/southkasai01.html>; <http://www.encyclopedia.com/topic/Katanga.aspx>; <http://www.irinnews.org/Report/97860/Briefing-Somalia-federalism-and-Jubaland>; <http://www.anjouangov.com/pages/home>; <http://www.mohelishores.com/home.html>; <http://www.gta.gov>.

lityczno-prawny Ukrainy Radzieckiej i określenie go jako państwowy nastręcza szczególnie dużo trudności, dotychczas nie rozwiązanych przez historyków prawa i prawników – internacjonalistów. Za interesujący można uznać fakt niezajmowania się tym problemem przez politologów oraz historyków ogólnych, dlatego też warto się nad nim pochylić. Analiza statusu prawnego Ukrainy Radzieckiej przeprowadzona zostanie w oparciu o konstytucje USRR i ZSRR.

W pierwszej konstytucji USRR, będącej w przeważającej części deklaracją programową komunistów, można odnaleźć fragmenty bardzo różnie określające Ukrainę pod względem ustrojowym. Pierwszy akapit preambuły do tej konstytucji z 1919 r. brzmiał: „Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka jest organizacją dyktatury pracujących i eksploatowanych mas proletariatu i biednego chłopstwa opierających się ich wiekowym ciemnościom i eksploatatorom – kapitalistom i gospodarzom”³. Widać tu wyraźnie, że Ukraina była na mocy uregulowań tego aktu prawnego traktowana nie jako państwo, lecz organizacja, i to dokładnie określona, bo proletariatu. Autorzy tej konstytucji, opierając się na zasadach ideologii komunistycznej, podkreślili w kolejnym fragmencie, że „po wykonaniu zadań proletariatu, polegających na likwidacji kontrrewolucjonistów i uformowaniu ustroju komunistycznego, państwo przestanie istnieć”. Dlatego też nie powinno dziwić określenie Ukrainy nie jako państwa, lecz organizacji dyktatury proletariatu, przez co zaznaczono tymczasowy jego charakter jako tworu, którego obywatele – proletariusze mieli doprowadzić do likwidacji państwa⁴. Po tych dwóch zideologizowanych fragmentach bolszewicki ustawodawca wskazał, że: „Ukraina Radziecka jest republiką i że jej organami są Rady Delegatów Robotniczych, Chłopskich i Żołnierskich a także inne organy, których członkowie pochodzili z wyboru tych rad”⁵. Mimo że konstytucja ta nie wskazywała, że było to państwo, to jednak w rozdziale poświęconym systemowi władzy ustawodawca wyli-

[zw/index.php/zimbabwe-in-brief/history-of-zimbabwe?start=1](http://www.venda.com/about/history-mission); <http://www.venda.com/about/history-mission>; <http://www.nationsonline.org/oneworld/anguilla.htm>.

³ Конституция Украинской Социалистической Советской Республики 1919, Собрание Узаконений и Распоряжении Рабоче Крестьянского Правительства Украины, № 19, ст. 204, art. 1.

⁴ Ibidem, art. 2.

⁵ Ibidem, art. 3–5.

czył szereg zadań ukraińskich władz centralnych i określił je jako „ogólnopństwowe”. Warto zaznaczyć, że zaliczył do nich: „zatwierdzenie, zmianę i wnoszenie poprawek do konstytucji, ustalanie i zmianę granic republiki, utrzymywanie stosunków z innymi państwami w tym wypowiedanie wojny i zawieranie pokoju, określanie podstaw organizacji sił zbrojnych, sprawy polityki wewnętrznej, ustawodawstwo, organizacja ustroju gospodarczego państwa, zarządzanie polityką monetarną i finansową republiki, sprawowanie kontroli nad działalnością władzy radzieckiej w zakresie legalności, celowości i rzetelności wydatków”⁶. Z samego wyliczenia zadań władz centralnych widać, że mimo nie określenia w konstytucji z 1919 r. Ukrainy Radzieckiej jako państwa, charakter wykonywanych przez jej organy uprawnień jak najbardziej wskazuje na ich państwową właściwość.

Kolejna konstytucja USRR, tym razem z 1929 r., powstawała w całkowicie odmiennych warunkach politycznych niż jej pierwsza ustawa zasadnicza⁷. Na początku lat 20. XX stulecia ziemie ukraińskie zostały podzielone pomiędzy II RP a ZSRR, ponadto w wyniku przegranej w 1921 r. wojny z Polską zahamowana została polityka kierownictwa radzieckiego polegająca na zamiarze wzniesienia ogólnoeuropejskiej, a nawet światowej rewolucji proletariatu. Konsekwencją tych wydarzeń była zmiana podejścia do zagadnień upadku państwa za sprawą działalności dyktatury proletariatu, co też miało swoje odbicie w konstytucji z 1929 r. Preambuła do niej była już tak solenna jak w konstytucji z 1919 r. Co prawda zamieszczono tam fragment o „zniszczeniu klas” i „likwidacji państwa”, jednak nie poświęcono temu zagadnieniu tak wiele miejsca jak we wcześniejszej ustawie zasadniczej. Zrezygnowano z ujęcia, że Ukraina jest „organizacją dyktatury proletariatu”, zastępując je określeniem „socjalistycznego państwa robotników i chłopów”, co już wyraźnie oznaczało, że jest ona państwem⁸. Dalej odnotowano, że „głosi” ono „solidarność ze wszystkimi republikami radzieckimi na podstawie przepisów postanowień VII Ogólnoukraińskiego Zjazdu Rad Delegatów Robotniczych, Chłopskich i Żołnierskich

⁶ Ibidem, art. 6, pkt. a–i.

⁷ Постановление Всеукраинского Съезда Рад Рабочих, Селянських и Красноармейских Депутатов, Конституция Украинской Социалистической Советской Республики 1929, Вісті ВУЦВК 23.06.1929 р., № 143.

⁸ Ibidem, art. 1.

oraz umowy o utworzeniu ZSRR”. Co więcej, zaznacza ona, że związek, jaki łączy ją z innymi republikami, jest „dobrowolny” i „oparty na zasadach równouprawnienia”⁹. Ponadto uregulowano, że Ukraina Radziecka weszła w skład ZSRR jako „państwo suwerenne mające prawo wystąpienia z niego”. Suwerenność Ukrainy Radzieckiej była jednak ograniczona przepisami konstytucji ZSRR z 1924 r. Mimo istnienia tego przepisu, analizując treść pierwszej konstytucji Związku Radzieckiego, trudno jest znaleźć przepisy, które *explicite* wyłączałyby konkretne działy aktywności państwa spod władzy poszczególnych republik związkowych i przekazywały je organom ogólnozwiązkowym. Ustawa zasadnicza ZSRR była podobnie, choć niewątpliwie w mniejszym stopniu niż pierwsza konstytucja USRR czy RSFRR, komunistyczną deklaracją programową. Ograniczeń suwerenności Ukrainy można się doszukać w pierwszych dwóch tytułach Umowy o utworzeniu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, która weszła jako część składowa do konstytucji tego państwa. Zatytułowano je „o właściwości centralnych organów władzy ZSRR i o suwerennych prawach republik radzieckich i o obywatelstwie związkowym”. W pierwszym z nich zaznaczono, że związkowe organy centralne były odpowiedzialne za „reprezentację Związku w stosunkach między państwami, zawieranie umów z innymi państwami, zmianę jego granic zewnętrznych, a także modyfikację granic pomiędzy poszczególnymi republikami, zawieranie umów o przyjęcie państw w skład Związku Radzieckiego, wypowiedzanie wojny i zawieranie pokoju, zawieranie umów w zakresie zarówno przyjmowania, jak i udzielania pożyczek zewnętrznych i wewnętrznych; ratyfikację traktatów międzynarodowych; kierownictwo handlem zewnętrznym i ustanowienie systemu handlu wewnętrznego, planowanie w zakresie rozwoju rynku wewnętrznego, organizację podstaw i ogólnego planu gospodarki państwa, określenie gałęzi rynku i przedsiębiorstw mających strategiczne znaczenie zarówno na poziomie ogólnozwiązkowym, jak i w poszczególnych republikach; kierownictwo pocztami i telegrafami, organizację i dowodzenie siłami zbrojnymi Związku Radzieckiego, zatwierdzanie budżetu Związku Radzieckiego, w skład którego wchodziły budżety poszczególnych republik związkowych, nakładanie podatków, polityka monetarna

⁹ Ibidem, art. 2.

i kredytowa, polityka rolna, leśna, surowcowa, ustawodawstwo w zakresie przesiedleń pomiędzy republikami radzieckimi i utworzenie funduszu przesiedleniowego, organizacja wymiaru sprawiedliwości, ustawodawstwo, ustawodawstwo w zakresie prawa pracy, organizacja szkolnictwa, ochrona zdrowia, ustanowienie jednolitych dla całego terytorium ZSRR systemu miar i wag, prowadzenie badań statystycznych, ustawodawstwo w zakresie obywatelstwa związkowego i praw obcokrajowców, ogłaszanie amnestii dla całego terytorium państwa, uchylanie niezgodnych z konstytucją ZSRR postanowień Zjazdów Rad Delegatów Robotniczych Chłopskich i Żołnierskich oraz decyzji centralnych komitetów wykonawczych poszczególnych republik związkowych, rozpatrywanie kwestii spornych pomiędzy poszczególnymi republikami¹⁰. Poza tymi ograniczeniami Ukraina wykonywała wszystkie swoje prawa, przynajmniej *de iure*, niezależnie od ZSRR. Katalog uprawnień Związku Radzieckiego był jednak tak szeroki, że trudno jest jednoznacznie określić, w jakich dziedzinach Ukraina i inne republiki nie podlegały związkowym organom centralnym usytuowanym w Moskwie¹¹.

Przywołane w poprzednim akapicie ograniczenia suwerenności Ukrainy Radzieckiej oraz innych republik ZSRR są na tyle szczegółowe, że lepiej byłoby, gdyby zostały one umieszczone w dalszych częściach konstytucji, a nie przed fundamentalnymi zagadnieniami zawartymi w tytule drugim tego aktu prawnego: „o suwerennych prawach republik radzieckich i o obywatelstwie związkowym”. Uregulowano w nim, że „suwerenność republik związkowych ograniczona jest wyłącznie przepisami konstytucji ZSRR i to tylko w zakresie, w którym właściwe są organy Związku Radzieckiego. Poza tymi ograniczeniami każda z republik realizuje swoją władzę samodzielnie. Co więcej, Związek Radziecki stoi na straży suwerennych praw republik związkowych¹². Analizując te przepisy, można stwier-

¹⁰ Конституция Украинской Социалистической Советской Республики 1924, Вестник ЦИК, Совнаркома, Совета труда и обороны СССР. 1924, № 2, Раздел 2, Договор об образовании Союза Социалистических Республик, Глава первая, art. 1, pkt. a–ш.

¹¹ Постановление Всеукраинского Съезда Рад Рабочих, Селянских и Красноармейских Депутатов, Конституция Украинской Социалистической Советской Республики 1929, Вісті ВУЦВК 23 червня 1929 р., № 143, art. 3.

¹² Конституция Украинской Социалистической Советской Республики

dzić, że Związek Radziecki był federacją, czyli państwem związkowym, jednak o szczególnym charakterze zbliżającym je, przynajmniej formalnie, w stronę konfederacji. Wynikało to z przepisu artykułu 4 konstytucji ZSRR. Stanowił on, że „każda z republik związkowych ma prawo swobodnego opuszczenia Związku Radzieckiego”¹³. W żadnej innej federacji prawo takie nie przysługuje jej częściom składowym niezależnie od tego, jak się one nazywają.

Konstytucja ZSRR z 1924 r. wyznaczyła zakres suwerenności Ukrainy Radzieckiej aż do jej upadku. Kolejne konstytucje Związku Radzieckiego z 1936 i 1977 r. jedynie uściślały i konkretyzowały zasady funkcjonowania wchodzących w jego skład republik socjalistycznych. Nie można jednak zakończyć analizy statusu państwowego Ukrainy oraz zakresu jej suwerenności bez poznania przepisów jej kolejnych konstytucji traktujących na ten temat.

W konstytucji Ukrainy Radzieckiej z 1937 r. ustawodawca ostatecznie zrezygnował ze sformułowań głoszących likwidację państwa jako formacji ustrojowo – prawnej. Wynikało to ze zmiany koncepcji rozwoju komunizmu, która to wynikała z poglądów Jozifa Wissarionowicza Dżugaszwilięgo. Otóż J. Stalin w przeciwieństwie do zabitego z jego polecenia Lwa Trockiego – popierającego komunizm internacjonalistyczny i głoszącego obumieranie państwa – był zwolennikiem komunizmu budowanego w oparciu o konkretne państwa. W konstytucji USRR z 1937 r. tak samo jak w poprzedzającej ją z 1929 r. wyraźnie zaznaczono, że Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka jest „socjalistycznym państwem robotników i chłopów”¹⁴. Ukraina była ograniczona przepisami artykułu 14 konstytucji ZSRR z 1936 r. Przepisy tego artykułu były analogiczne jak te z artykułu 1 konstytucji ZSRR z 1924 r. Ponadto wskazano, co nie było *explicite* wyrażone w poprzednich konstytucjach USRR, że akty prawne ZSRR obowiązywały na terenie USRR. Można jednak przepis ten uznać za uściślenie artykułu 1 konstytucji ZSRR z 1924 r., w którym zaznaczono,

1924, Вестник ЦИК, Совнаркома, Совета труда и обороны СССР 1924, № 2; Договор об образовании Союза Социалистических Республик, art. 3.

¹³ Ibidem, art. 4.

¹⁴ Конституція (основний закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки 1937, № 1486-IX (1486-09) від 19.11.76, ВВР, 1976, № 48, ст. 448, г. Київ, 30 января 1937 г., art. 1.

że Związek Radziecki jest właściwy w sprawach ustawodawstwa ogólnozwiązkowego¹⁵. Zaznaczyć oczywiście należy, że akty ogólnozwiązkowe już od 1922 r. były stosowane na Ukrainie, a konstytucja tego państwa z 1937 r. jedynie usankcjonowała tę praktykę¹⁶.

Nieco inaczej i w sposób bardziej rozbudowany niż w poprzednich dwóch konstytucjach definiowała Ukrainę Radziecką ustawa zasadnicza tej republiki z 1978 r.¹⁷ Wskazano w niej, że Ukraina to „ogólnonarodowe państwo, które wyraża wolę i interesy robotników, chłopów i inteligencji oraz ludu pracującego wszystkich narodowości”. Można tu zauważyć, że po raz pierwszy jako jeden z elementów składowych państwa pojawia się inteligencja oraz widać powrót do internacjonalistycznych korzeni komunizmu poprzez odwołanie do „wszystkich narodowości”¹⁸. O Ukrainie jako państwie można również przeczytać w rozdziale konstytucji z 1978 r. poświęconym systemowi gospodarstwu tego państwa. Napisano tam, że podstawę tego systemu stanowi „państwowa” (ogólnonarodowa) „i kołchozowo-kooperacyjna własność środków produkcji”. Ponadto na państwo nałożono obowiązek „ochrony własności socjalistycznej i tworzenia warunków do jej rozwoju”. Własność państwową nazwano „wspólnym dobrem całego narodu sowieckiego”¹⁹. Zaznaczono, że „ziemia włącznie z jej bogactwami mineralnymi, wodami i lasami są wyłączną własnością państwa”. Kolejne tego typu przepisy uszczegółowiły i rozwijały poprzednie²⁰. W rozdziale trzecim, w którym uregulowano zagadnienia rozwoju socjalnego i kultury Ukrainy Radzieckiej, wskazano, że podstawą społeczeństwa tego państwa „jest sojusz robotników, chłopów i inteligencji. Państwo sprzyja wzmocnieniu jedności społecznej, działa na rzecz zacierania różnic klasowych oraz różnic pomiędzy miastem i wsią; poprzez

¹⁵ Конституция СССР 1924 г., Вестник ЦИК, Совнаркома, Совета труда и обороны СССР 1924, № 2, Раздел второй, Договор об образовании Союза Социалистических Республик, art. 1.

¹⁶ Конституція (основний закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки, № 1486-IX (1486-09) від 19.11.76, ВВР, 1976, № 48, ст. 448, art. 13.

¹⁷ Конституция СССР 1978 г., Відомості Верховної Ради УРСР від 11.07.1978 р., № 18, ст. 268.

¹⁸ Ibidem, art. 1.

¹⁹ Ibidem, art. 10.

²⁰ Ibidem, art. 11.

pracę umysłową i fizyczną działa na rzecz rozwoju i zbliżenia wszystkich narodowości ZSRR²¹. Zgodnie z komunistycznym ideałem, że „swobodny (nieskrępowany) rozwój każdego człowieka jest podstawą rozwoju wszystkich ludzi, państwo miało na celu rozszerzenie możliwości zastosowania przez obywateli swoich twórczych sił, zdolności i talentów w celu, jak to poetycko określono, wiecznego rozwoju jednostki²². Państwo miało ponadto „dbać o polepszenie warunków i ochrony pracy, jej organizację w oparciu o wskazania nauki, skrócenie a w dalszej perspektywie likwidację konieczności wykonywania ciężkich prac fizycznych dzięki kompleksowej mechanizacji i automatyzacji procesów wytwórczych we wszystkich gałęziach gospodarki ludowej²³. Na podstawie wzrostu produktywności pracy państwo miało realizować politykę „podwyższania wynagrodzeń za pracę i tym samym realnych dochodów osób pracujących²⁴. W celu lepszego zabezpieczenia potrzeb obywateli Ukrainy Radzieckiej państwo miało organizować społeczne fundusze żywnościowe. Państwo miało być zwoleńnikiem uczestnictwa członków organizacji społecznych i stowarzyszeń pracowniczych działających w celu sprawiedliwego podziału dóbr pochodzących z tych funduszy oraz ich wzbogacenia²⁵. W konstytucji z 1978 r. podkreślono, że w USRR działały „państwowe systemy ochrony zdrowia, zabezpieczenia socjalnego, handlu i wyżywienia oraz polityki mieszkaniowej²⁶. Wskazano również, że państwo „inspiruje działalność organizacji społecznych i innych w zakresie wszystkich gałęzi aktywności społecznej. Państwo sprzyja rozwojowi masowej kultury fizycznej i sportu²⁷. Dalej, napisano, że „w zakresie potrzeb społeczeństwa, państwo gwarantuje planowy rozwój i przygotowanie kadr naukowych, organizuje wprowadzenie rezultatów badań naukowych do gospodarki ludowej i innych sfer życia²⁸. Wskazane powyżej działania Ukrainy Radzieckiej zostały przytoczone nie

²¹ Ibidem, art. 19.

²² Ibidem, art. 20.

²³ Ibidem, art. 21.

²⁴ Ibidem, art. 22.

²⁵ Ibidem, art. 23.

²⁶ Ibidem, art. 24.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, art. 26.

bez przyczyny. Na ich podstawie łatwo można zauważyć, jak wiele spraw było domeną, w której właściwa była administracja organizmu politycznego będącego przedmiotem tego artykułu. Niewątpliwie ich liczba świadczy o szerokim zakresie pełnomocnictw Ukrainy Radzieckiej. Jak jednak widać, dotyczą one zagadnień związanych raczej z szeroko pojętymi kwestiami polityki socjalnej państwa, kultury i rozwoju społeczeństwa. Mimo że są to niewątpliwie wyznaczniki suwerenności Ukrainy Radzieckiej, to nie można ich uznać za pierwszoplanowe. O wiele ważniejsze dla zrozumienia problematyki suwerenności Ukrainy Radzieckiej są zagadnienia polityki zagranicznej i obronności tego państwa.

W rozdziale czwartym zatytułowanym „polityka zagraniczna i obrona socjalistycznej Ojczyzny” wskazano, że Ukraina w zakresie działalności politycznej kieruje się celami, zadaniami i zasadami polityki zagranicznej określonymi w konstytucji ZSRR²⁹. Wszystkie zagadnienia obronności Ukrainy Radzieckiej były regulowane konstytucją ZSRR, które to państwo określono w konstytucji USRR z 1978 r. jako tzw. „Socjalistyczną Ojczyznę”³⁰. Ważne informacje na temat ograniczeń suwerenności Ukrainy można znaleźć w rozdziale drugim konstytucji z 1978 r. zatytułowanym „państwo i jednostka”. Zapisano w nim, że każdy obywatel Ukrainy Radzieckiej jest jednocześnie obywatelem ZSRR³¹. Ponadto wskazano, że każdy obywatel Ukrainy Radzieckiej jest zobowiązany do przestrzegania, oprócz konstytucji USRR, również konstytucji ZSRR i innych aktów prawnych³².

W rozdziale trzecim, dziale siódmym, Ukraina była określona jako „republika związkowa wchodząca w skład ZSRR” co wskazywałoby na jej podporządkowanie Związkowi Radzieckiemu. Jednak już w następnym artykule ustawodawca zdecydował, że „Ukraina jest suwerennym radzieckim państwem socjalistycznym”³³. Zaraz jednak odnotowano, że ZSRR realizuje politykę Ukrainy w wymiarze wskazanym w artykule 73 konstytucji

²⁹ Ibidem, art. 28.

³⁰ Ibidem, art. 29.

³¹ Ibidem, art. 31.

³² Ibidem, art. 57.

³³ Ibidem, art. 68.

ZSRR z 1977 r.³⁴ Artykuł ten stanowił uszczegółowienie artykułu 1 konstytucji ZSRR z 1924 r. i 14 konstytucji ZSRR z 1936 r. Do wyłącznych uprawnień Ukrainy Radzieckiej należały: „uchwalenie, zmiana i kontrola przestrzegania konstytucji; ustawodawstwo; bezpieczeństwo państwa; prawa i wolności obywatelskie; ustalanie trybu działania i organizacji centralnych i lokalnych organów władzy; prowadzenie jednolitej polityki ekonomicznej państwa; zapewnienie naukowo-technicznego postępu i ochrona przyrody; opracowanie i zatwierdzenie państwowych planów ekonomicznego i społecznego rozwoju Ukrainy Radzieckiej; zatwierdzenie raportów z ich wykonania; opracowanie i zatwierdzenie budżetu państwowego Ukrainy Radzieckiej, zatwierdzenie raportu z jego wykonania; nadzór nad wykonaniem budżetów lokalnych; ustanowienie dochodów zgodnych z ustawodawstwem ZSRR; kierownictwo gałęziami gospodarki ludowej podporządkowanej ZSRR i USRR; kierownictwo gospodarką mieszkaniową i komunalną, handlem i polityką żywnościową oraz mieszkaniową, upiększaniem poszczególnych miejscowości, budownictwo szlaków komunikacyjnych; zagadnienia korzystania z ziemi, podglebia, wód, lasów, ochrony środowiska; kierownictwo edukacją, kulturalnymi i naukowymi organizacjami i instytucjami USRR, ochrona zdrowia, kultura fizyczna i sport, zabezpieczenie socjalne, ochrona pamiątek historycznych i kultury; ogłaszanie amnestii i udzielanie aktów łaski obywatelom USRR skazanym przez sądy tej republiki; reprezentacja Ukrainy w organizacjach międzynarodowych”³⁵. Warto zauważyć, że Ukraina Radziecka brała udział w rozwiązywaniu różnego rodzaju zagadnień wspólnie ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, Radą Najwyższą ZSRR, Prezydium Rady Najwyższej ZSRR, Rządem ZSRR i innymi organami ZSRR. W zakresie, który należał do pełnomocnictw Ukrainy Radzieckiej, koordynowała ona i kontrolowała działalność przedsiębiorstw, instytucji i organizacji podporządkowanych ZSRR a funkcjonujących na jej terenie³⁶. Ukraina miała prawo utrzymywać stosunki z innymi państwami, podpisywać z nimi umowy i wymieniać się personelem dyplomatycznym,

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem, art. 72.

³⁶ Ibidem, art. 73.

brać udział w działalności organizacji międzynarodowych³⁷. Suwerenne prawa USRR miały być chronione przez ZSRR³⁸. Jak widać, ustawodawca radziecki w ostatniej konstytucji Ukrainy Radzieckiej zawarł najszerszy katalog jej zadań.

Podsumowując, konstytucja USRR z 1919 r. charakteryzowała Ukrainę Radziecką bardziej jako organizację niż państwo, ponieważ je traktowano jako twór, który ma ulec zanikowi wraz z likwidacją klas i różnic majątkowych. Opierając się na konstytucji z 1929 r., można zauważyć, że ustawodawca traktował Ukrainę jako państwo, ale wciąż uważał, co też ma wyraz w preambule, że państwo upadnie pod ciosami proletariatu i stąd też można wyczuć klimat tymczasowości Ukrainy. Kolejne dwie konstytucje, pierwsza z 1937 r. a druga z 1978 r., nie dają już żadnych złudzeń co do mającego nadejść upadku państwa rozumianego jako formacja polityczna. W nich Ukraina określana jest już bezpośrednio jako państwo, i to na dodatek z wieloma obowiązkami wobec własnych obywateli. Nadmienić tu należy, że najpełniej są one wskazane w ostatniej konstytucji Ukrainy Radzieckiej z 1978 r.

Analizując teksty prawne – konstytucje USRR i ZSRR, można by stwierdzić, że mimo iż Ukraina Radziecka była, z wyjątkiem pierwszej konstytucji, określona jako suwerenne państwo, to w rzeczywistości w kluczowych zagadnieniach politycznych była całkowicie podporządkowana Moskwie. Mimo całego szeregu zagwarantowanych konstytucyjnie uprawnień Ukrainy Radzieckiej kluczowe zagadnienia takie jak polityka zagraniczna i obronność leżały w gestii ZSRR. Nie należy tu zapominać o podporządkowanym ZSRR systemie prawnym, ponieważ wszystkie akty prawne ZSRR obowiązywały na terenie Ukrainy. Przez cały okres funkcjonowania tej republiki nie sposób znaleźć jakiegokolwiek przykładu samodzielnej jej działania, niezależnie od Moskwy. Z tych to powodów Ukrainy Radzieckiej nie można nazywać państwem, lecz republiką, na znak jej ułomnej suwerenności – ograniczonej przez ZSRR.

³⁷ Ibidem, art. 74.

³⁸ Ibidem, art. 75.

Summary

The purpose of this Article is characteristic of the legal status of this republic and the answer to the question posed in the title. Paper begins the characteristic of the problem of the recognition of the states status in the international arena. Further, analyzes rules of the Constitution of Soviet Ukraine and the Soviet Union, which characterized Ukraine like a state or iuridical subject without states attributs. The work finish a summary of the arguments from the paper and the answer to the question from title.

Абстракт

В данной статье дается характеристика правового статуса украинской республики в составе СССР. Целью статьи является ответ на вопрос, являлась ли Советская Украина государством. В начале работы рассматривается проблема признания государства в сфере международных отношений, далее анализируются статьи конституции Советской Украины и Союза Советских Социалистических Республик, в которых обозначаются признаки, указывающие на Украину как государство, а также как субъект права не являющийся государством. Работу заканчивает изложение аргументов статьи и ответ на вышеизложенный вопрос.